

Gotické umění ve světě – počátek 12. století – poč 16. století

Gotika – původně posměšný název pro umění Gótů

Vznikla ve Francii ve **12.st.** a rychle se rozšířila po Evropě, ve 13. a 14.st. zcela gotika převládla

V severských zemích a střední Evropě přežívala gotika ještě celé 15.st.

V Itálii jsou již ve 14.st. první známky renesance

Jako církevní sloh propagována ve Francii, zásluhou mnišských řádů byla rozšířena po celé Evropě

Církev získala ve 13.století moc i nad světskou vládou a papežství vytvořilo z církve pevně organizovanou strukturu.

V době gotické se jako objednavatelé umění kromě církve, panovníka, šlechticů začali objevovat i **zámožní měšťané**. (města a měšťané nabírají na vlivu v uspořádání společnosti)

Ke klášterním hutím se začínají připojovat i městské dílny. Umělci se postupně začínají vymaňovat z anonymity = známe jejich jména

Architektura

Hlavní druhy - A / církevní stavby – kostel a klášter

B/ světské stavby – hrad, tvrz, městský palác

plánované budování měst podle stanovených pravidel – urbanismus

potřeba zajistit ochranu budov či měst – rozvoj fortifikačního (opevňovacího) stavitelství

Hlavní prvky:

vrcholným dílem se stala gotická katedrála francouzského typu:

konstruktivní prostředky: **lomený oblouk** – zmenšení tlaku klenby umožnilo zvýšit stavbu

křížová žebrová klenba – svedení tlaku klenby do čtyř bodů, ztenčení zdí, odlehčení klenby
později hvězdicová klenba,

vnější opěrný systém - se skládá z opěrného oblouku, opěrného pilíře a fiály s kraby a kytkou (**obr. učebnice str.111**) **pěkně překreslit do sešitu to** tento systém umožnil svést tlaky klenby ven ze stavby

Znaky gotiky :

dynamismus – členitost stavby

snaha o maximální výšku – i vliv gotického spiritualismu (blíže k Bohu)

odhmotnění – okna nahradila zdi , ztenčení zdí

sjednocení prostoru – prodloužení chóru a zkrácení příčné lodi

Prostor pro malby přebírá vitráž, vrcholem vývoje je tzv. skleníkový nebo skeletový typ.

Raně gotické stavby mají mnohé románské prvky – arkádové galerie a tribuny

Proti románské době se objevuje obdiv a úcta k přírodním tvarům (růže, břechťan, lilie, větve, listy, ptáci, zvířata, lidská figura)

Objevují se i různé nestvůry – hlavně na chrlicích

Fasáda staveb a profilace (průřezy) žeber je stále složitější **učebnice str.112**

Pilíře a přípory jsou svazovité – i tzv. visutý svorník (výjimečně)

Velká okna jsou zpevňována lomenými pruty a tzv. kružbou (nejkrásnější je v rozetě), **učebnice str.112**

Tribunu nad bočními loděmi se zúžily v tzv. triforiu, anebo zmizely úplně

Portál hlavní a boční, případně postraní – bohatá sochařská výzdoba

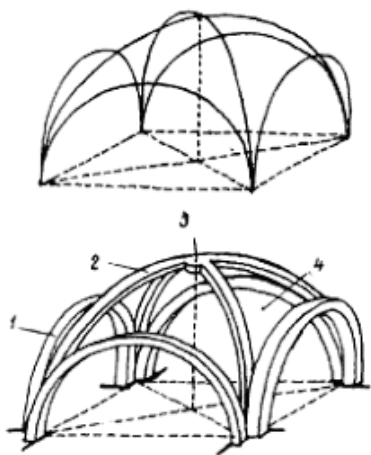
Nad portály jsou tzv. vimperky – ozdobné trojúhelníkové štíty

Věže dostavovány většinou až v pozdní gotice. Bývají nad bočními loděmi, nebo jedna nad hlavní lodí

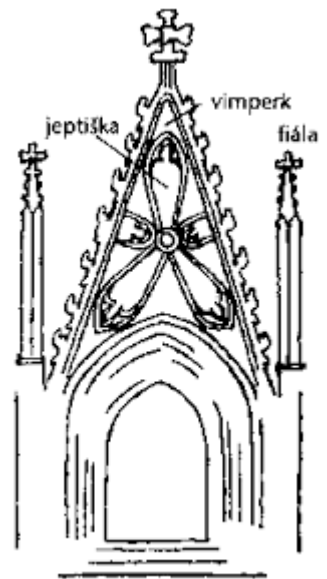
Gotické stavby jsou si podobné, ale nikdy ne úplně stejné

Oblíbený je věnec kaplí kolem hlavní apsidy

V pozdní gotice se na místo lomeného oblouku začíná užívat oblouk stlačený, oslí hřbet, žebrovou křížovou klenbu vystřídal klenby síťové, hvězdové a vějířové

Románská klenba křížová: 1 — čtverý oblouk, 2 — úhlopříčné žebro, 3 — svorník, 4 — klenební prsa

Donátory katedrál byli buď králové, ale i bohatí měšťané. Král města podporoval jako spojence proti šlechtě, takže města dosáhla jistou samosprávu

Charakteristika sochařství

- Pomocí gesta a výrazu se snaží vyjádřit duševní hnutí, psychický stav...
- Původně románské plastiky postav se začaly esovitě prohýbat. Zvláště nápadné je prohnutí u **madon** do tvaru písmene S
- Původní reliéf se postupně uvolňuje od pozadí. Původně splývavá drapérie začíná prozrazovat tvary těla.
- Sochy bývají dřevěné polychromované nebo z polychromovaného měkkého kamene, vzácně z leštěného mramoru, nebo kovové
- vzácně se objevují i portrétní plastiky donátorů
- portrét se nejvíce uplatňuje v náhrobní plastice – od doby románské trvá obliba slonovinových destiček
- v okolí královského dvora se uplatňuje tzv. **krásná styl** = zdůraznění aristokratičnosti, ušlechtilosti, vznešenosti, něžnosti

Portály u katedrál se stávají „biblemi chudých“ – náměty z Bible, příroda, alegorie morálky (Ctností a Neřestí), práce v zemědělství

- postavy démonů – na chrlicích, hlavicích sloupů, konzolách , svornících

Velký význam kromě kamenické tvorby hrálo řezbářství - dřevo nebo slonovina

- soustředovalo se na náměty Krista , P. Marie, Madon, Pieta a světců

Charakteristika malířství

- zprvu sloužilo hlavně církvi a vyjadřovalo náboženské ideje – pak vliv měšťanstva prostřednictvím vzniku městských malířských cechů

- malba na sklo – nejcennější vitráže jsou dochované z gotických katedrál Chartres (146 oken - náboženské motivy i žánrové motivy řemeslníků při práci), Notre Dame , kaple St. Chapelle

- nástěnná malba se zachovala pouze ve fragmentech (více např . V Čechách a Itálii) náměty inspirované epickou literaturou, válečné a lovecké scény, milostné, alegorické, mravoučné)
- deskové malby a oltáře byly zničeny za válek mezi hugenoty a katolíky za francouzské revoluce (u nás opět dochované nádherné deskové obrazy , oltáře dvoukřídlé i vícekřídlé)
- knižní malba – zachovaly se církevní nebo soukromé bible, evangeliáře, ze 14.st.tzv. hodinky (s celostránkovými ilustracemi, zdobením zlatem, zlaté pozadí, krajina ve vrcholné gotice)
- nejkrásnější z tzv. hodiněk jsou **Přebohaté hodinky vévody z Berry z Francie**
- bohatě plasticky vyšívaná mešní roucha s figurálními motivy

Vliv Francie působí po celé Evropě jako mezinárodní styl

Francie

Architektura

Stavby

Gotika je výsledkem zdokonaleného technického vývoje = první „inženýrské stavby“

- První stavbou byl **kostel st. Denis** (1081-1151) stavbu vedl opat Suger – zachováno pouze část průčelí a krypta, první stavba v níž bylo důsledně užito lomeného oblouku, žebrové křížové klenby a opěrného systému

- První katedrála s rozvinutým opěrným systémem – **v Lyonu**

- **- Notre Dame v Paříži**

- vrcholně gotické katedrály: **v Chartres**

celé 14.st.

v Amiensu

v Remeši – mimořádně nádherná, probíhala zde

korunovace francouzských králů

palácová kaple **st. Chapelle** v Paříži tzv. skleníkový typ

- pozdní gotika 15.st:

- kromě katedrál a klášterů vzácně zachované **paláce** (částečně **Louvre**), nebo papežský palác v **Avignonu**

- při kláštorech byly stavěny **špitály** s nádvořím a s arkádami, s velikými sály rozdělenými dřevěnými příčkami nebo závěsy

- **hrady**: nejzachovalejší **Carcassonne**, s městskými hradbami, cimbuřím, věžemi, baštami a střílnami

- jsou zakládána **města** se čtvrtěmi podle řemesel. Mají nedostatek místa, úzké ulice, domy v 1. poschodí přesahují do ulice na tzv. krakorcích. Používají se podloubí s krámky, domy jsou kamenné nebo cihlové, oblíbené je hrázděné zdivo s výplní z jílu s plevami. Nově založená města mají pravidelné šachovnicové uspořádání, čtvercové nebo obdélníkové nádvoří. Ulice jen vzácně dlážděné, stružky na odpadky. Nejvýstavnější z městských domů byla radnice, cechovní domy, hostince...

Na všech katedrálách byla krásná sochařská výzdoba **učebnice str.126**

Krásné jsou i **náhrobky** – **např. Filipa Smělého ve Francii** – již zájem o realitu vzhledu postavy

Německo

Architektura

- **přechodný styl** – gotické prvky na románských stavbách **katedrála ve Štrasburku , Bamberku, Naumburku**
- **vrcholná gotika** – **katedrála v Kolíně nad Rýnem** (dokončená až v 19.st.ve stylu neogotiky), je pětilodní s bohatě zdobenou fasádou, věže nestejně vysoké zakončené jehlanci
- **katedrála ve Freiburku** – jedna z nejkrásnějších německých staveb, s jednou věží
- v povodí Rýna zachována řada hradů
- katedrála v **Norimberku**
- opevněná města s branami a věžemi
- výstavné radnice, cechovní a hanzovní domy
- **hrázděné domy hlavně v Norimberku, Hildesheim** , někdy domy kamenné, cihlové omítané i dřevěné, v některých oblastech se domy z vypalovaných cihel neomítají = typická německá cihlová gotika (oblíbená i v Anglii, objevuje se i u nás)
- ve 14. st. rozvoj stavitelských hutí (Parléřova)

Sochařství

- realistické tendence **v Bamberku** - slavný **Adamův portál se sochou Adama a Evy**, portál císaře Jindřicha II. A královny Kunhuty, **bamberský jezdec** **učebnice str.127** na průčelí chrámu, ideální typ gotického rytíře
- realismem se projevují sochy v **Naumburku** – sochy donátorů
- ve Štrasburku vliv Mistra antických postav z Remeše např. alegorické postavy Církev a synagoga, Panna moudrá a pošetilá

Malba

- gotika přežívá do 15.st.
- tendence drastické, expresivní, i zdůraznění něžnosti a půvabu zvláště v obrazech tzv. Kolínské školy
- používá se zlaté pozadí
- madony jsou malované v květinovém rámci např. Madona v růžovém keři, Madona s květem hrachu

Anglie

Architektura

Vrcholná gotika v Anglii má osobité rysy podle vládnoucí dynastie – stavby nejsou tak vysoké

Tzv. tudorovská gotika se liší síťovou klenbou, nízkým a širokým lomeným obloukem, hranatou siluetou, výzdoba fasády slepými arkádami s postavami svatých

- **katedrála v Canterbury, Lincolnu**
- **katedrála v Yorku** ještě s dřevěnou klenbou
- **katedrála v Exeteru** se složitou krajkovou klenbou, kde z jednoho pilíře vychází 11 žeber
- **kaple sv. Jiří ve Windsoru** - vějířová klenba

Plastika

oblíbená byla náhrobní plastika např. ve **Wesminsteru, náhrobek Eleonory Kastilské**

Malba

- Angličané předstihli Francii v knižní malbě, malbě na sklo a vyšívání

Itálie

Architektura

- gotika zde nikdy nezdolala, přetrvává typ starokřesťanských bazilik
- používají se gotické dekorativní prvky
- čistě gotickou stavbou je **Milánský dóm**
- **Dóžecí palác v Benátkách** – převrácený princip gotiky (krajkovité arkády v prvním poschodí, plná zeď zakončená korunní římsou, vliv byzantské architektury
- V oblasti **Benátek gotické paláce**, italské radnice s vysokou pozorovací věží

Plastika

- neustále tradice antického umění a vliv byzantského stylu
- vývoj gotického sochařství je spjat se školou v Pise, kde vynikla sochařská rodina Pisanů
- **Niccolo Pisano** – vzorem jeho děl byly antické sarkofágy a spojil je s francouzským gotickým stylem (**kazatelna baptisteria v Pise**)
- syn **Giovanni** pokračoval v díle, ale více prohloubil citový obsah námětů

Nizozemsko

Architektura

- typická hmotnost, robustnost a střízlivost staveb
- např. **katedrála v Antverpách, v Haarlemu**
- bohatství měšťanů se projevuje při stavbách radnic

Pozdně gotická malba v Nizozemí – vznik olejomalby

- 15. –zač. 16.st.

Malba

- v Itálii nejdůležitější **freska**, ve střední Evropě **deskový obraz**
- **mistr Jan van Eyck** – zakladatel staronizozemské malby (vlámská),
- přisuzuje se mu vynález **olejomalby** v Nizozemí – v tenké vrstvě na křídový podklad, který prosvítal a dával obrazu jas, využíval **šerosvitu**
- realistická malba
- vytváří portréty s psychologickým podtextem, používá symbolů (vliv gotiky), perspektivu, syté zářivé barvy, intimní interiéry
- maluje průhledy do krajiny

- stěžejním dílem je **skříňový oltář Gentský** - učebnice str.134 ,135 na střední část oltáře tvoří Klanění beránku Božímu , dále Adam a Eva , Žena světlem oděná, Kristovo vojsko , Zpěvácká tribuna ...)
- **Madona kancléře Rolina**
- **Madona v chrámu**
- **Dvojportrét manželů Arnolfini**
- **Portrét vlastní manželky**
- **Portrét muže v liščí čepici**

Hieronymus Bosch – moralista přesvědčený o špatnosti a zkaženosti světa a jeho blízkého konce

- bývá považován za praotce surrealismu (snový realismus)
- na plátno maluje obudné vidiny, lidi měnící se ve fantastické bytosti, kompozice podle konstelace hvězd
- jeho dílo bylo napodobováno a šířeno po Evropě
- nejznámější **trojdílný oltář Zahrada rozkoší, Ráj a Peklo**
- u nás v NG **Fůra sena, Ztracený syn, Klanění tří králů, Nesení kříže**

Španělsko

- gotika pronikla poměrně rychle
- záliba v bohaté dekorativnosti např. **katedrála v Toledu**